

**УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
Обласний навчально-методичний центр підвищення
кваліфікації працівників культосвітніх закладів**

ЛЯЛЬКАРСТВО

програма та календарно-тематичний план

для дитячих художніх шкіл, художніх відділень,
художніх класів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів
(шкіл естетичного виховання)

Харків 2017

Лялькарство. Програма та календарно-тематичний план з предмету за вибором для дитячих художніх шкіл, художніх відділень, класів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання), 4 роки навчання

Автор-укладач

Моргун О.В. – викладач Красноградської дитячої школи естетичного виховання

Редакція

Толочко І.М. - методист вищої категорії Обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів

Програма та Календарно-тематичний план рекомендовані Методичною радою обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів для використання у навчальному процесі дитячої художньої школи, художніх відділень, класів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) з предмету за вибором і розрахована на 4 роки навчання.

Відповідальна за випуск: **Самоварова Т.М.**

Пояснювальна записка

Сучасне художнє мистецтво потребує повноцінного осмислення теоретичного та практичного досвіду мистецького минулого, прагнення до збереження, розвитку та пропагування кращих зразків культурної спадщини серед молоді.

Авторська лялька, як різновид декоративно-прикладного мистецтва, є культурним феноменом, що забезпечує зв'язок між поколіннями. Зокрема українська іграшка протягом століть надійно забезпечувала передавання із покоління до покоління основних свого роду «генетичний код», що утворював серцевину національного менталітету.

Мистецтво створення сучасної авторської ляльки спирається на традиції виготовлення традиційної народної ляльки, потребує знання законів композиції, володіння навичками з ліплення, ткацтва, дизайну одягу, перукарства та сприяє вирішенню багатьох освітніх і виховних задач у навчальному процесі дитячої художньої школи.

Програму та Календарно-тематичний план створено з метою допомоги викладачам шкіл естетичного виховання в організації викладання «Лялькарства» в межах предмету за вибором. Опанування теоретичного підґрунтя за темою та здобуття практичних навичок розподілено на курс у 4 семестри (кожен навчальний рік з першого по четвертий класи по 1 семестру). Загальний обсяг навчальних годин курсу складає 64 години.

Розподіл навчальних годин:

1 клас -1 академічна година на тиждень (16 годин на семестр);

2 клас -1 академічна година на тиждень (16 годин на семестр);

3 клас -1 академічна година на тиждень (16 годин на семестр);

4 клас -1 академічна година на тиждень (16 годин на семестр).

На початку кожного семестру зазначено *цїлі* навчальних завдань, складність яких відповідає віковим особливостям учнів. Всі завдання перебувають у логічному взаємозв'язку, ускладнення побудовано поступово і послідовно за принципом «від простого до складного».

Рекомендації щодо забезпечення навчального процесу

У практиці викладання можливо навчальні години з лялькарства поєднувати з навчальними годинами з ліплення, декоративної композиції (за можливістю та не в супереч загальному навчальному процесу) збільшуючи таким чином обсяг часу на виконання складних учнівських робіт (особливо у 3 та 4 класах за темами «Валяння», «Каркасна лялька», «Лялька в композиції»).

Матеріально-технічне забезпечення навчального кабінету:

- столи, стільці, освітлення природне в достатньому обсязі, софіти для професійного освітлення;
- місця для збереження та експонування готових робіт;
- місця для тимчасового збереження незакінчених робіт та підсихання виробів з пап'є-маше.

Перелік матеріалів задля забезпечення навчального процесу:

- папір для малювання та олівці (для виконання ескізів);
- тканина, нитки, голки, вата, природні матеріали, вовна, синтепон;
- матеріали для пап'є-маше - папір, клей, ножиці;
- проволока для каркасів та за можливістю дерев'яна підставка;
- вовна для валяння, голка для валяння, паралон.

Методи навчання:

Для досягнення поставленої мети у викладанні застосовуються наступні методи навчання:

- словесний (пояснення, бесіда, розповідь);
- наочний (демонстрація прийомів виконання, майстер-клас викладача);
- практичний (виконання завдання учнями);
- відвідування музеїв, тематичних виставок;
- творчі зустрічі з майстрами – лялькарями.

Наявність дидактичних засобів:

- методичні та навчальні посібники;
- репродукції робіт професійних майстрів;
- фотоматеріали за темами;
- комп'ютер з Інтернетом;

- кращі учнівські роботи та роботи викладачів, майстрів.

Форми контролю знань учнів

Основною формою контролю знань та набутих навичок є перегляд учнівських робіт. Перегляди можуть бути поточними (після кожного завдання) та семестровими. Доречно після перегляду проводити з учнями обговорення, аналіз недоліків та способи їх подолання.

Форми стимулювання учнів у навчальному процесі:

- участь робіт учнів у різноманітних конкурсах, фестивалях, виставках, інших мистецьких заходах;
- колективна праця над єдиною композицією;
- використання ляльок у проведенні різноманітних шкільних заходів.

Вимоги до підсумкового завдання:

Техніка виконання підсумкового завдання - авторської композиції – довільна. На кінець засвоєння курсу учень повинен оволодіти різними техніками та мати певні навички:

- вільно володіти вибраною технікою;
- вміти зробити ескіз композиції та ляльки;
- вірно планувати етапи виконання роботи;
- вміти виконати роботу якісно, охайно;
- вміти підібрати необхідні матеріали та знаряддя праці;
- вірно розрахувати кількість необхідного матеріалу, його якість, фактуру у відповідності до творчого задуму;
- вміти поєднувати у роботі старовинні способи виготовлення ляльки з сучасними способами і матеріалами;
- вміти використовувати в композиції різні матеріали, техніки, навички (не пов'язані з лялькарством) як допоміжні у реалізації творчого задуму.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з предмету по вибору «лялькарство»
Початковий	1	Учень сприймає та відтворює художні образи на частковому рівні, елементарні навички та уміння у творчій художній діяльності відсутні.
	2	Учень володіє незначною частиною теоретичних знань, має слабо сформований рівень сприйняття художніх образів, виявляє деякі творчі вміння та навички у практичній діяльності.
	3	Учень володіє незначною частиною теоретичного матеріалу, має слабо сформований рівень сприйняття художніх образів, виявляє невеликі творчі вміння та навички у практичній діяльності.
Середній	4	Учень може створювати художні образи на папері, але технічними навичками володіє на низькому рівні.
	5	Учень може створювати художні образи на папері, технічними навичками володіє на низькому рівні, роботу виконує за допомогою викладача.
	6	Учень може створювати художні образи на папері, технічними навичками володіє на середньому рівні, роботу виконує за допомогою викладача та частково самостійно. Якість виконання середня.
Достатній	7	Учень може створювати художні образи на папері, технічними навичками володіє на середньому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати значну частину роботи.
	8	Учень може створювати художні образи на папері, технічними навичками володіє на достатньому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати більшу частину роботи. Виконує інтерпретації костюму, зачіски ляльок.
	9	Учень може створювати художні образи на папері і добре відтворювати їх в лялькарстві (з тканини, вовни тощо) технічними навичками володіє на достатньому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати роботу. Виконує інтерпретації костюму, зачіски ляльок, створює образи залежно від підібраних матеріалів.
Високий	10	Учень може створювати художні образи на папері, добре відтворювати їх в лялькарстві (з тканини, вовни тощо) технічними навичками володіє на високому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати роботу. Виконує інтерпретації костюму, зачіски ляльок, створює образи залежно від підібраних матеріалів.
	11	Учень може створювати художні образи на папері і добре відтворювати їх в лялькарстві (з тканини, вовни тощо) технічними навичками володіє на високому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати роботу. Виконує інтерпретації костюму, зачіски ляльок, створює образи залежно від підібраних матеріалів. Роботу виконує самостійно і якісно.

	12	Учень може створювати художні образи на папері і добре відтворювати їх в лялькарстві (з тканини, вовни тощо) технічними навичками володіє на високому рівні. Може підбирати матеріали за кольором і структурою, самостійно виконати роботу. Виконує інтерпретації костюму, зачіски ляльок, створює образи залежно від підібраних матеріалів. Роботу виконує самостійно і якісно, не копіює, використовує авторський підхід і оригінальні образи.
--	-----------	--

Розподіл тем за годинами курсу

1 клас

Тема I Українська народна лялька-мотанка		
№ завдання	Розподіл теми	Кількість годин
1	Теоретичне заняття - бесіда за темою	1
2	Комбіноване заняття - замальовки різних видів мотанок та пояснення до них	1
3	Виготовлення основи мотанки – скрутки: «Лялька-маля», «Мотанка - лихоманки»	1
4	Виготовлення мотанки «Берегиня»	1
5	Виготовлення голови мотанки. Сакральний хрест	1
6	Виготовлення мотанки «Веснянка»	1
7	Виготовлення мотанки «Нерозлучники»	2
8	Виготовлення ляльки «Щастя»	1
9	Виготовлення композиції з ляльок – мотанок (за довільним вибором: «Моя родина», «Щаслива сім'я» тощо)	4
Тема II Виготовлення сучасних ляльок на основі ляльки - мотанки		
1	Виготовлення ляльки з ніжками (домовика) на основі ляльки - мотанки «Щастя»	2
2	Виготовлення ляльки з ніжками (Дід Мороз) на основі ляльки - мотанки «Щастя»	1
Загальна кількість годин		16

2 клас

Тема I Театральна лялька		
№ завдання	Розподіл теми	Кількість годин
1	Теоретичне заняття - бесіда за темою	1
2	Комбіноване заняття - замальовки та пояснення до них	1
3	Виготовлення ляльки на руку	6
Тема II Горищна (кавова) лялька		
1	Виготовлення горищної ляльки	4
2	Виготовлення кавової ляльки як сучасної форми народної горищної ляльки	4
Загальна кількість годин		16

3 клас

Тема II Лялька з природних матеріалів (на прикладі використання техніки валяння)		
---	--	--

№ завдання	Розподіл теми	Кількість годин
1	Комбіноване заняття - бесіда за темою «Знайомство з матеріалом - вовною». Виконання вправ з сухого валяння	2
2	Виготовлення ляльки в техніці обмотування	4
3	Виготовлення ляльки на каркасі	10
Загальна кількість годин		16

4 клас

Тема І Авторська лялька з використанням каркасу		
№ завдання	Розподіл теми	Кількість годин
1	Теоретичне заняття - знайомство з різними техніками виконання ляльок	1
2	Виготовлення ляльки на каркасі з використанням техніки пап'є - маше	7
3	Виготовлення ляльки в композиції (техніка довільна)	8
Загальна кількість годин		16

Перелік літератури, посилання на сайти

1. [Васильєва О.К.](#) «Образная игрушка в играх дошкольников» М. Издательство: [Детство-Пресс](#), 2005р.

2. Герус Л. М. «Українська народна іграшка» Балтія Друк, 2007 р.

3. Марченко М. А. «Авторская художественная игрушка в искусстве XX века» СПб, 2009 р.

3. Найден О.С. «Українська народна лялька» К. наукове видання «Стилос», 2007 Р р.

4. Цивін М.Н. кандидат технічних наук «Авторська лялька в сучасній Україні як мистецький феномен» К., 2012р.

<http://rukotvory.com.ua/info/majster-klas-z-vyhotovlennya-vuzlovoji-lyalky-vid-oleny-tarassenko/>

<http://lelitka.te.ua/anhelyk-i-zajchuk-za-odnym-majster-klasom/>

<http://pinigina.livejournal.com/37831.html>

<http://rukotvory.com.ua/info/lyalka-vesnyanka/>

<http://palitra.com.ua/work/86/>

http://korzhi-yalynka.edukit.kiev.ua/grutkova_robota_v_dnz_yalynka/grajlik_teatralizovana_diyalnistj/

<http://igrushki-handmade.ru/domashnij-kukolnyj-teatr-kak-sdelat-kuklu-petrushku>

<http://rifmovnik.ru/lib/3/book02.htm>

<http://www.toysew.ru/kukly/cherdachnaya-svoimi-rukami.html>

<http://sibvishivka.ru/article21-master-klass-kak-krasit-tkan-dlya-kukol-tilda.html>

<http://шкатулка-рукодельницы.рф/articles/145567>

<http://www.stranamam.ru/post/5533881/>

<http://www.livemaster.ru/topic/74923-sozdanie-provolchnogo-karkasa-dlya-avtorskoj-kukly?inside=1&wf=&vr=1>

<http://vdomax.ru/nepoxozhaya-na-drugix-kukla-iz-plastikovej-butylki/>

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

1 клас

Українська народна лялька-мотанка.

Виготовлення сучасних ляльок на основі традиційної
ляльки-мотанки.

У першому класі формуються елементарні навички з мотання ляльок, зв'язування, скручування тканини, використання ниток та різних природних матеріалів. Учні опановують навички зі стародавніх технік виготовлення ляльок. У процесі навчання іде поступове ускладнення завдань з використанням різних матеріалів.

Тема I Українська народна лялька-мотанка

Загальна кількість навчальних годин – **13** (7 завдань)

Розподіл навчального часу:

теоретичне заняття – 1 година,	комбіноване заняття – 1 година
завдання №1 – 1 година	завдання №5 – 2 години
завдання №2 – 1 година	завдання №6 – 1 година
завдання №3 – 1 година	завдання №7 – 4 години
завдання №4 – 1 година	

Теоретичне заняття (1 година)

Мета – ознайомлення учнів з історією виникнення ляльки-мотанки та з обрядами, пов'язаними з її виготовленням. Розвиток зацікавленості до вивчення народних традицій, прагнення поважного ставлення до культури українського народу, української історії. Розвиток творчої уяви, любові до ручної праці та самостійної творчості.

Комбіноване заняття (1 година)

Зміст – бесіда за темою та замальовки різних видів мотанки.

Мета – надання інформації за темою, залучення учнів до відображення своїх думок в ескізах, розширення художньої уяви та фантазії. Заохочування до самостійного пошуку образів, підбору кольорів та матеріалів.

Завдання №1(1 година)

Виготовлення основи ляльки- мотанки - «Скрутки». На основі скрутки виготовлення ляльки-маля, мотанки-лихоманки.

Мета- виготовлення основи мотанки – скрутки, формування вмінь та навичок роботи з тканиною, нитками та матеріалами, що використовуються у виготовленні мотанки. Розвиток моторики рук, творчої уяви, фантазії, самостійності.

Згідно з традиціями, тіло мотанки треба робити «в один прийом», без використання ножиць та голки.

проста скрутка, лялька-маля

мотанки-лихоманки

Завдання №2 (1 година)

Виготовлення мотанки – «Берегиня»

Мета: навчитися робити мотанку «Берегиня», розширити знання та навички учнів з виготовлення ляльки-мотанки.

Завдання №3 (1 година)

Виготовлення голови мотанки. Виконання мотанки з використанням скрутки та сакрального хреста

Мета: розширення знань та навичок учнів з виготовлення ляльки-мотанки, виконання сакрального хреста. Розвиток навичок та вмінь з виконання різних видів мотанки.

Завдання №4 (1 година)

Виготовлення мотанки «Веснянка»

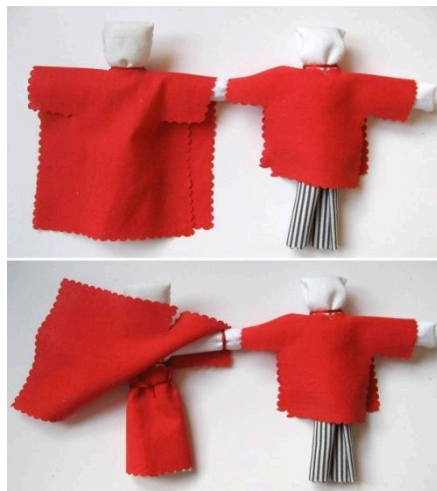
Мета: навчити робити мотанку, яка є базовою до виготовлення цілого ряду мотанок, таких , як : нерозлучники , сімейна пара...

Завдання №5 (2 години)

Виготовлення мотанки «Нерозлучники»

Мета: розширення знань учнів про різні види мотанки, використання набутих навичок, творчого підходу до вибору тканин та матеріалів, розвиток фантазії.

Завдання №6 (1 година)

Виготовлення мотанки «Щастя»

Мета: розширення знань учнів з різних видів мотанки, використання набутих навичок, знань, виховання творчого підходу, та фантазії у підборі тканин та матеріалів. Виготовлення мотанки з ніжками.

Завдання № 7 (4 години)

Виготовлення композиції з ляльок-мотанок за довільним вибором («Моя родина», «Щаслива сім'я», «Пасхальна» тощо).

Мета: закріплення набутих знань та навичок, розвиток творчого підходу, уяви, фантазії та самостійності.

Тема II Виготовлення сучасних ляльок на основі ляльки мотанки

2 завдання, загальна кількість навчальних годин -3

Розподіл навчального часу: Завдання №1– 2 години; Завдання №2 –1 година

Завдання № 1(2 години)

Виготовлення ляльки з ніжками (домовичка) на основі стародавньої ляльки-мотанки «Щастя»

Мета: повторення способів виготовлення народної ляльки- мотанки, внесення авторського сучасного підходу до стародавніх способів виконання. Розвиток навичок користування нитками, тканиною, природними матеріалами, фантазії, творчого підходу до роботи, вибору теми та матеріалів для виконання робіт

Завдання № 2 (1 година)

Виготовлення ляльки з ніжками «Дід Мороз» або «Снігуронька» на основі стародавньої ляльки-мотанки «Щастя»

Мета: повторення способів виготовлення народної ляльки- мотанки. Внесення авторського сучасного підходу до стародавніх способів виконання. Розвиток фантазії, творчого підходу до роботи, вибору теми та матеріалів для виконання завдання.

2 клас

Театральна лялька та проста горищна (кавова) лялька

У другому класі учні продовжують набувати навички з використання в лялькарстві тканини, ниток, вовни та інших натуральних матеріалів. Формуються навички зшивання та зв'язування. У процесі навчання йде поступове ускладнення завдань, застосовуються нові матеріали. При виконанні театральної ляльки на руку, в залежності від поставленої мети, використовується колективна праця. Зроблені ляльки доцільно використовувати на різноманітних шкільних заходах.

Тема I Театральна лялька

1 завдання, загальна кількість навчальних годин – 8 годин

Розподіл навчального часу:

Теоретичне заняття – бесіда за темою (1 година)

Комбіноване заняття – пояснення за замальовки (1 година)

Виготовлення ляльки на руку – 6 годин

Теоретичне заняття (1 година)

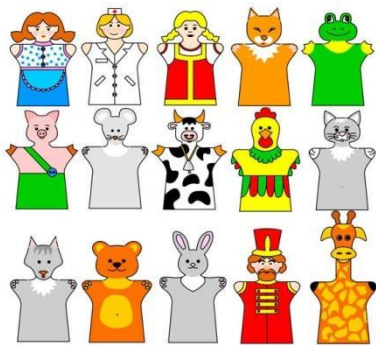
Мета – знайомство учнів з історією виникнення театральної ляльки, виховання шанобливого ставлення до мистецької спадщини українського народу,

театральних традицій, розвиток творчих здібностей учнів, використання між предметних зв'язків.

Комбіноване заняття – бесіда та замальовки (1 година)

Замальовки різних видів театральної ляльки, створення образу, ескізу майбутнього виробу, розгляд прикладів.

Мета - закріплення вивченого матеріалу, поглиблення знань за темою. Спонування учнів до відображення власних творчих задумів у ескізах, розвиток художньої уяви і фантазії. Заохочування до самостійного пошуку образів, підбору кольорів та матеріалів.

Завдання №1

Виготовлення ляльки на руку по особистим ескізам – 6 годин

Мета – набуття знань та навичок з виготовлення викрійки та основи ляльки на руку. Оволодіння практичними навичками ручного зшивання та оздоблення різними матеріалами, розвиток творчої уяви.

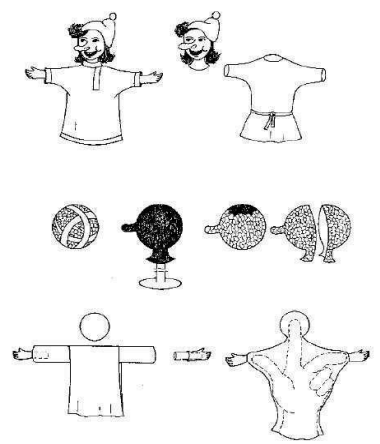
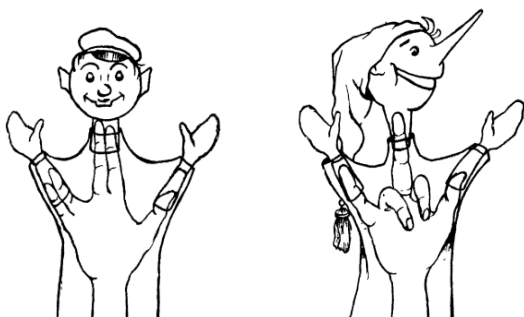
Матеріали: тканина, вовна, нитки, сутаж, вата, ножиці, голка.

Для виконання голови – пап'є- маше, або тканина і наповнювач (вата, вовна, сінтепон тощо)

Етапи виконання:

- зробити заготовку для обличчя. На трубочку наліпити масу пап'є - маше і дати висохнути;
- зшити одяг (зробити викрійку і перенести на тканину);
- розмалювати обличчя;
- оздобити одяг і зшити .

Тема II Горищна (кавова) лялька

2 завдання, загальна кількість навчальних годин – 8 годин

Розподіл навчального часу:

завдання №1- 4 години

завдання №2 - 4 години

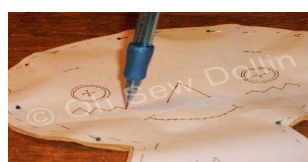
Завдання №1

Виготовлення ляльки на основі прикладів старовинних горищних ляльок (4 години)

Мета: ознайомлення учнів з історією виникнення горищної ляльки, виховання шанобливого ставлення до мистецької та історичної спадщини, розвиток творчої уяви, художнього смаку, любові до ручної роботи.

Етапи виконання :

- зробити ескіз виробу;
- підібрати матеріали по фактурі та кольору;
- зробити викройку (якщо виріб складної форми);
- вирізати основу, перейти до оздоблення та «зістарення» тканини ,
- зшити деталі та заповнити наповнювачем для об'єму;
- виконання оздоблення ляльки.

Завдання №2

Виготовлення кавової ляльки, як сучасної форми народної горищної іграшки – 4 години

Мета: набуття навичок із застосування старих традиційних прийомів при виконанні сучасних виробів, поєднання сучасних та стародавніх матеріалів, способів виконання та оздоблення.

Етапи виконання:

- ознайомлення з прикладами;
- виконання ескізів – викрійок;
- перенесення викрійки на тканину, вирізання, зшивання;
- набивання м'якими матеріалами для створення об'єму;
- просочування виробу кавовим розчином (ефект зістарювання);
- розпис. оздоблення.

3 клас

Лялька з природних матеріалів (на прикладі сухого валяння з вовни)

У третьому класі учні продовжують набувати навички з використання в лялькарстві тканини, ниток та інших натуральних матеріалів (вовни, соломи, деревини, глини тощо). Рекомендовано виконання завдання з універсального матеріалу - вовни. Оволодіння технікою роботи з вовною повинно відбуватися поступово – знайомство з технікою сухого валяння та обмотування, застосування часткового валяння з використанням тканини та ниток.

Тема I Лялька з природних матеріалів

На прикладі виконання з природного матеріалу – вовни

2 завдання, загальна кількість навчальних годин – 16 годин

Розподіл навчального часу:

комбіноване заняття – 2 години

завдання №1 – 4 години

завдання №2 – 10 годин

Комбіноване заняття

Знайомство з матеріалом - вовною.

Виконання вправ з сухого валяння – 2 години

Мета: ознайомлення учнів з історією виникнення техніки валяння, основними прийомами валяння (особлива увага техніці сухого валяння), прийомами користування голкою для валяння, валяння кульки та обвалювання дротика для основи, засвоєння техніки обмотування.

Завдання №1

Виготовлення ляльки з вовни в техніці обмотування – 4 години

Мета – закріплення вивченого матеріалу, розвиток художньої уяви та фантазії, заохочення учнів до самостійного пошуку образів, підбору матеріалів та кольорів.

Завдання № 2

Виготовлення ляльки на каркасі в техніці сухого валяння – **10** годин

Мета - закріплення отриманих знань, розширення навичок валяння, оволодіння технікою формування об'єму, використання каркасу.

4 клас

Авторська лялька з використанням каркасу

У четвертому класі учні продовжують вивчати різні техніки виконання ляльок та демонструють отримані знання та навички у підсумковій роботі «Лялька в композиції». Поряд з використанням стародавніх та традиційних способів виконання учні знайомляться з сучасною лялькою та нововведеннями у мистецтві лялькарства.

Для творчого самовиявлення учнів техніка виконання підсумкової роботи довільна.

Тема I Авторська лялька з використанням каркасу

2 завдання, загальна кількість навчальних годин – 16 годин

Розподіл навчального часу:

Теоретичне заняття -1 година

завдання №1- 7 годин

завдання № 2- 8 годин

Теоретичне заняття

Знайомство з різними техніками виконання ляльок – 1 година.

Надання прикладів з виготовлення ляльки на каркасі. Обговорення способів виконання каркасу,

надання йому стійкості, рекомендації щодо використання матеріалів для основи та наповнювача.

Мета: підготовка учнів до виконання ляльки на каркасі

Завдання № 1

Виконання ляльки на каркасі за допомогою техніки пап'є- маше (7 годин)

Мета: виготовлення каркасу за ескізами, виконання ляльки з різних матеріалів, розвиток фантазії у підборі матеріалів та створенні образів.

Виконання ляльки в композиції – 8 годин

Мета: Виконання підсумкового завдання з використанням різних технік, матеріалів, демонстрація набутих навичок та оригінального авторського рішення.

